Göran Rask 2022-06 -16

”Tärnatallen” ett officiellt Naturminne?

Foto: Tommie Karlsson Tärna Folkhögskola 2022.

Naturminnen. Övergripande info. Källa: Wikipedia Naturminnen

”I Sverige finns omkring 1 500 naturminnen, som är en av sju former för att skydda natur enligt naturvårdslagen. En länsstyrelse kan med stöd av 13 § besluta om fridlysning. Skyddsformen infördes år 1909. De flesta av dagens naturminnen skapades under första halvan av 1900-talet. Naturminnen får inte skadas, men precis som för naturreservat varierar reglerna beträffande enskilda naturminnen.

På Lantmäteriets kartor är upplysningssymbolen för *naturminne av biologiskt slag* ett stiliserat "B" och ett likadant stiliserat "G" för *naturminne av geologiskt slag*. Båda symbolerna påminner om runmärket "R". Under första halvan av 1900-talet markerades ett naturminne genom en rund gjutjärnsskylt med tre kronor och texten "Naturminnesmärke fridlyst enligt lag". Det finns även en oval skylt i aluminium med samma text. Idag används en rektangulär blå-vit plastbricka med texten "Naturminne" och symbolen för naturreservat (vita stjärnan). Stora ekar är de vanligaste biologiska naturminnena i Sverige”.

Bakgrund

I år är det 60 år sedan jag hösten 1962 satte min fot som huvudkursare på Tärna Folkhögskola. För oss då nya elever blev det en sedvanlig traditionell rundvandring på skolområdet där läraren Carl (”Calle”) Arbman var den guide och ciceron som lotsade oss runt inom skolområdet. En rundvandring som avslutades på innergården vid Tärna Folkhögskolas vårdträd *Tärnatallen.*

Följande etsades fast i mitt minne. Calle berättade att tallen räddades och bevarades till eftervärlden av skolans förste rektor Teodor Holmberg. Status som skolans vårdträd *Tärnatallen* erhöll den troligen omkring åren 1876 – 1880. Calle bad oss visa tallen all respekt, och vördnad då den var belastad med en myt som säger: *Att när Tärnatallen växer bra, så växer också skolan och mår bra där elevgenerationerna avlöser varandra. Men om vårdträdet dör kommer eleverna att lämna skolan som då också kommer att upphöra.*

Tallen har en ca två meter hög kort kraftig korpulent och knubbig underdel (stam) som bär upp tre imposanta grenar som når taknockshöjd på skolans 2,5 halvplansbyggnad. Grenarna kunde då (1962) enligt ”Calle” tolkas till att få symbolisera skolans tre allmänna årskurser. Den tredje årskursen startade just upp sin verksamhet 1962 samma år som jag som ”huvudkursare” satte min fot på Tärna Folkhögskola och dess campus. Här vill jag också plugga i tre år var den tanke som då slog mig, och tillsammans med Calles föredragning gjorde det att Tallen etsades fast i mitt minne. Jag skrev ned det i hela i en form av dagbok som jag då förde, men tyvärr nu försvunnit. Men mitt minne är fortfarande klart.

Sedan dess har jag gått och burit på en tanke om att *Tärnatallen* borde äras, uppgraderas och skyddas genom någon form av offentlig observation som Naturminne, all den stund den står som en värdig representant för Tärna Folkhögskola och folkbildningens framväxt i Sverige.

Min berättelse om *Tärnatallen* är en produkt där jag efter fattig förmåga gjort ett försök att redogöra för Tärna Folkhögskolas vårdträd, och dess tillvaro på skolan. Redogörelsen som tar sin början 1876 har tillkommit helt och hållet på mitt egna initiativ, och tillställs nu styrelsen för Tärna Folkhögskola elevförbund för fortsatt ställningstagande till vidare handläggning.

Göran Rask.

Tärnait och elev på ”Allmänna linjen,”

1962 – 1963

1963 – 1964

1965 – 1966.

Om Tärna Folkhögskola och *Tärnatallens historik.*

Tillkomsten.

År 1874

5 sept. 1874 publicerades i Vestmanlands Läns Tidning (VLT) en artikel med rubriken. *”När skall Vestmanland få en folkhögskola?”* Samma månad sept. Västmanlands läns landsting tillsätter en kommitté för att utreda möjligheterna för en folkhögskola med anledning av en motion av arrendatorn J. Andersson i Lyftinge Kolsva.

År 1875

14 mars. Hushållningssällskapet beviljar årligt anslag till den planerade folkhögskolan och utser senare två representanter i den blivande styrelsen

16 aug. Västmanlands läns folkhögskoleförening bildas på slottet i Västerås av bl.a. landshövding R. Charpentier och biskop C.O. Björling. Val av två representanter i den blivande styrelsen.

7 sept. Västmanlands läns folkhögskola upprättas av landstinget. Val av två representanter för landstinget i styrelsen. Årligt anslag beviljas. Skolans stadgar beslutades, och skolans syfte och mål fastställdes till:

”*-att gifva ungdomen framför allt de kroppsarbetande klassernas, en förberedelse för lifvet i dess helhet, nämligen för det praktiska arbetet för hemlifvet, för medborgarkallet i kommun, stat och kyrka”.*

”-att införa den vuxna ungdomen i samhällslivet, dana en god medborgaranda, meddela för vardagslivet särskilt lantbrukarens, praktiska insikter samt ge en förädlande inblick i skapelsens sammanhang i naturens former, krafter och verksamhet”.

Skolans styrelse kom att bestå av 7 ledamöter, där Landstinget besatte tre (3) platser Folkhögskoleföreningen två (2) platser, Kungl. Maj:ts befallningshavare (Länsstyrelsen) en (1) plats, och skolans kommande direktör, rektor, lärare, tillika styresman, besatte en (1) plats.

År 1876

4 jan. Kumla församling erbjuder gamla prästgården kostnadsfritt som provisorisk lokal åt Västmanlands läns folkhögskola på 5 år. Generositeten får ses som en tacksamhetsgest från kyrkan till Västmanlands läns folkhögskoleförening efter Landstingets inköp av skolområdet.

1 nov. Den första vinterkursen för manliga elever öppnas. Föreståndare: fil.kand. Teodor Holmberg, direktör för Tärna Folkhögskola 1876 – 1912. Gift 1877 med författarinnan Cecilia Bååth-Holmberg. Källa: Intern publikation. TÄRNA FOLKHÖGSKOLA, NÅGRA DATA.

Kort om Teodor Holmberg, Tärna Folkhögskolas första styresman 1876 -1912.

Om Teodor Holmberg och hans hustru Cecilia Bååth-Holmberg finns mycket att berätta. En studie på Google rekommenderas. Här görs en begränsning om Teodors aktiviteter rörande Tärna Folkhögskolas vårdträd *Tärnatallen,* Men först en kort bakgrund.

Teodor Holmberg (1853-1935) föddes i Gärdslöv Malmöhus län. Akademiska studier 1871 - 1876 genomfördes i Lund till en fil.kand. i nordiska språk och historia. Under studietiden erhöll han ett lärarvikariat på Vilans Folkhögskola., där han kom i kontakt med Leonard Holmström, känd som den svenska folkhögskolans grundare.

Tjänsten som föreståndare för Tärna Folkhögskola var utlyst, och hade lockat ett 20-tal sökande varav hälften hade militär bakgrund. Där fanns även flera lärare vid läroverk. Den utslagsgivande meriten på Teodors CV var hans tjänstgöring på Vilans folkhögskola, med vitsord från Leonard Holmström.

Av och till har Teodor Holmberg i olika media benämnts som skolans grundare vilket är helt felaktigt. Teodor var anställd som styresman direktör/föreståndare/lärare av skolans grundare Västmanlands Läns Landsting. Men det var han Teodor och hans hustru Cecilia Bååth-Holmberg som formade skolan till vad den kom att bli. Här fick Hvilans folkhögskola stå modell, och dess föreståndare Leonard Holmström kunde ikläda sig rollen som läromästare och mentor.

”I sin ungdom var Teodor Holmberg radikal med vänstersympatier men senare kom han att svänga åt mera konservativ nationalism och skandinavism. Under hans tid som direktör var Tärna Folkhögskola en kulturell mötesplats för hela Skandinavien”.

Vid sin ”hastiga pensionering 1912” hade Teodor hunnit vara Tärna folkhögskola trogen i 36 år. Bland hans insatser märks delaktighet i uppförandet av skolbyggnaden och inrättande av en lantmanna- och hushållsskola. Litteraturhänvisning: Wikipedia, Genom tid och rum/Bob Engelbrektsson, samt Intern publikation. TÄRNA FOLKHÖGSKOLA, NÅGRA DATA.

Kort om Kumla.

Kumlas bebyggelse är troligen äldre än kyrkan. Namnet *Kumbla* finns som ortnamn redan i förkristen tid. Gulla grind, en tingsplats som ligger sydost om kyrk platsen fanns redan på 1300-talet. Byggnader som har direkt anknytning till kyrkan prästgård, kaplansgård och komministergård har funnits i anslutning till kyrkbacken. Efter bygatan fanns kyrk stallarna. Kumla kyrka hade också betydande jordarealer som brukades på villkor som kyrkan angav. Dessa utgjorde grunden för den gamla Kumla kyrkby.

Decennierna kring sekelskiftet 1900 kom med den nya tiden. Järnvägen mellan Sala – Tillberga – Västerås med Tärna station, andelsmejerier, affärsrörelser, en telegrafstation, flera småindustrier, nybyggnation av småhus längs den gamla bygatan. Denna s.k. landsbygdens urbanisering var mycket tydlig från omkring 1910 – talet, och hela mellankrigstiden.
Litteraturhänvisning: Bygdeboken Sala kommun 2009, Ur Kumla sockens historia/Assar Jansson.

Kort om Kumla kyrka.

Kyrkan i Kumla kyrkby uppfördes omkring år 1300. Den byggdes i gråsten som ett långhus med trätunnvalv. 1482 dekorerades kyrkans väggar och tak av den kände medeltida kyrkomålaren Albertus Pictor (Albert målare) vars konstnärliga dåtida stil skiljde sig från andra samtida svenska konstnärer genom sitt livfulla och realistiska uttryck där man i bilderna ofta kan finna stiliseringar av livshjulet, bibelberättelser, budskap och fabeldjur. Här ska tilläggas att Albertus Pictor med dagens synsätt skulle benämnas Art Director. Det hantverksmässiga måleriet utfördes av målardrängar!

Den mest omfattande förändringen av kyrkan gjordes dock under mitten av 1700-talet då kyrkan förlängdes och den fristående klockstapeln i trä revs och ersattes av ett modernare torn i direkt anslutning till kyrkan.

Bredvid kyrkan och på åsen låg den gamla prästgården som upplåtits av Kumla församling till att vara en provisorisk undervisningslokal för folkhögskolan under den tid som den nya skolan uppfördes.

Litteraturhänvisning: Ortsanalys för Kumla kyrkby Sala kommun Kommunstyrelsens förvaltning Planering och utveckling, UR KUMLA SOCKENS HISTORIA Assar Jansson.

Den nya järnvägen Sala-Tillberga-Västerås.

Under åren 1873 -1875 planerades och byggdes järnvägslinjen Sala - Tillberga och de boende i Kumla sockens intresse för den nyanlagda järnvägslinjen Sala - Tillberga var ljum och kraftfullt avvaktande! Detta oaktat att största delen av järnvägen gick genom Kumla socken. Man tecknade inte några aktier, och protokollen höll en låg intresseprofil för projektet. Källa: Assar Jansson.

Konsekvensen av det bristande engagemanget blev att Kungl. Maj:t i Stockholm med sitt juridiska tolkningsföreträde kunde sätta namn på stationerna utan någon större inblandning av de lokalt valda inom socknen.

Tärna Järnvägsstation och Tärna folkhögskola namnges.

Hur Tärna Järnvägsstation och Tärna folkhögskola fick sitt namn kan vara värt några rader. Speciellt då de namnmässigt går i varandra. Här är den bakomvarande historien.

Samtidigt som järnvägen Sala-Tillberga-Västerås planerades och byggdes (1875) fördes i landstinget, och då sedan 1874 seriösa diskussioner om att Västmanland skulle ha en folkhögskola. *Västmanlands läns folkhögskola* var då ett arbets- och ingångsnamn som administrativt brukades fram till den 4 januari 1876 då Västmanlands Läns Folkhögskola ersattes med namnet *Tärna Folkhögskola.*

Kumla församling hade kostnadsfritt erbjudit sin gamla prästgård som tillfällig undervisnings-lokal för den blivande folkhögskolan. Ett erbjudande som tacksamt togs emot och accepterades av landstinget. Den tillfälliga undervisningslokalen skulle nyttjas under tiden som skolan byggdes på gärdet där den står än i dag, och på det gärdet växte det en *tall.*

Som en tacksamhetsgest till församlingen skulle det då vara naturligt att Västmanlands Läns Folkhögskola namngavs efter den ort där den kom att vara verksam som t.ex. *Kumlas Folkhögskola.* En koppling till ortens namn, i en historisk kulturbygd med anor tillbaka till järnåldern, och en kyrka från högmedeltiden med sina grandiosa medeltidsmålningar.

Det skulle då ha varit naturligt, och hedrande framför allt för Kumla församling att få en folkhögskola uppkallad efter orten, då nu församlingen bjöd på lokalerna så att skolan 1876 kunde komma till stånd.

Men det blev inget av med det! Här hade Kungl. Maj:t året innan satt ner foten vad gäller namngivningen på de nya stationerna vid den då nyanlagda järnvägslinjen mellan Tillberga och Sala vilken invigdes 1875. Det nybyggda stationshuset i Kumla fick inte heller heta Kumla.

Beskedet från Kungl. Maj:t i Stockholm var klart och koncist! Stationen skulle heta *Tärna* punkt, slut, och nog diskuterat! Stationsnamnet hämtades då från Kumlas grannsocken *Tärna* i Simtuna härad Uppland. Den logiska motiveringen och dito förklaringen var att man ville undvika förväxling med staden Kumla i Närke som sedan 1862 hade en egen järnvägsstation med namnet Kumla beläget efter järnvägssträckan Hallsberg – Örebro och Västra stambanan.

Skolans namn *Tärna* kommer således från en grannsocken, som fick ge sitt namn till en järnvägsstation, som i sin tur gav namn åt en folkhögskola som hade en tall på sitt skolområde. Man skriver nu år 1876, och *Tärna Folkhögskola* blir en verklighet. Någon Kumla folkhögskola blev det således inte, och det muttrades lite i stugorna beträffande namngivningen, men det gick snart över.

Järnvägslinjen var etablerad ett år före skolans tillkomst och de blivande eleverna fick nu känna på nyhetens behag med att åka tåg nästan ända fram till skolbyggnaden.

Källa: UR KUMLA SOCKENS HISTORIA Assar Jansson, Wikipedia.

Tärna landskommun.

Tärna landskommun var en tidigare kommun i Västmanlands län. Den inrättades i Tärna socken i Simtuna härad i landskapet Uppland när 1862 års kommunalförordningar trädde i kraft. Vid kommunreformen 1952 bildade den storkommun, då de tidigare kommunerna Kila, Kumla och Norrby gick upp i Tärna. Centralort Kumla kyrkby. Kommunhuset, uppfört på 1950-talet var placerat öster om Kumla kyrka. Tärna landskommun upplöstes år 1971, då hela området tillfördes Sala kommun. Källa: Wikipedia.

Tärna landskommun

Före detta kommun

Kommunens vapen.

Symbolerna på Tärna landskommuns vapensköld visar lantbrukets betydelse för kommunen.

Ett tänkt scenario om Teodors första möte med Kumla i Västmanland..

Det här var alltså den miljö som den 23-årige nyexaminerade skånske akademikern Teodor Holmberg omgärdades av då han klev av tåget vid stationen Tärna i Kumla kyrkby 1876. och såg ”sin” tall för första gången.

Efter en lång tågresa från storstaden Lund med många byten så kliver då Teodor äntligen av tåget vid sin slut stationen *Tärna* (1875-1968).

På stationen *Tärna* mottogs han, och hälsades välkommen av företrädare för *Västmanlands Folkhögskoleförening*, och traktens lokala honoratiores. Kontrasterna mellan storstäderna Malmö/Lund, och bondlandet i Kumla kyrkby år 1876 behöver inte kommenteras.

Efter välkomnandet på perrongen bar det iväg upp till ”Kyrkåsen” och dess gamla prästgård som upplåtits av Kumla församling till folkhögskoleföreningen som ett provisoriskt undervisningsställe. Här skedde en föredragning och en presentation som imponerade på Teodor.

Han blev så överväldigad över framtidsutsikterna att han så fort det lät sig göras uppsökte telegrafstationen i Kumla kyrkby, och sände följande budskap till sin trolovade Cecilia (Bååth – Holmberg) ”*Fyra små rum och en stor ljus framtid*” Budskapet gällde den blivande Tärna Folkhögskola. Telegrammet fick önskad effekt! Cecilia kom så fort hon kunde med anlitande av dåtidens tågkommunikationer. Äktenskap ingicks 1877.

Det blev en tidsperiod på fyra år som han och Cecilia vistades i prästgården innan den nya skolan 1880 stod färdig. Litteraturhänvisning: UR KUMLA SOCKENS HISTORIA Assar Jansson.

I sin ungdom har Teodor beskrivits som radikal med vänstersympatier men ändå påverkad av de i Sverige då rådande nationella romantiska strömningarna där natur, och landsbygd intog ledande positioner i dåtida litteratur och debatter inom de akademiska kulturkretsarna där bl.a. *Livsträd* och *Vårdträd* fanns på agendan.

Litteraturhänvisning: Wikipedia, Genom tid och rum/Bob Engelbrektsson samt författarens egen vision.

Teodor ser Tallen (Pinus Sylvestris) för första gången.

När förevisningen av provisoriet prästgården var genomfört bar det iväg ca: en halv kilometer västerut. Till det från Kumla kyrka, och av Landstinget införvärvade markområdet där skolan skulle uppföras. Det var ett kalt vindpinat lergärde. Ritningar var redan klara, och bygget skulle inom det snaraste påbörjas. Det beslut som tagits av Landstinget innan Teodor satte sin fot i Kumla kyrkby var att uppföra en 1,5 plans byggnad i herrgårdsstil som framtagits av John Ohlanders ingenjörsbyrå i Västerås.

På gärdet som tidigare ägts av Kumla kyrka tronade det en ensam *Tall,* som var gammal redan då! Knotig med spretande grenar, och märkt av tidens tand men med en utstrålande välmående imponerande grön växtkraft.

Kort om Livsträd.

Livsträd är ett barrträd som i sin originalitet ska vara en Tuja. Till skillnad mot ett vårdträd ska ett livsträd knytas samman med en persons, en familjs eller ett samhälles liv medan däremot vårdträdet representerade gården. sägen om livsträd att: ”Så länge livsträdet var levnadslivskraftigt på gården så avlöste släktens generationer varandra. Men när trädet dog fick den namngivna släkten lämna gården; och i värsta fall dog släkten ut”. Tilläggas ska att Tall (Pinus Sylvestris) och Tuja (Thuja occidentalis) är besläktade med varandra. Båda är barrväxter tillhörande familjen cypressväxter. Båda är gröna året om, och bär kottar. Tuja växer inte vilt i Sverige. Den måste planteras!

Kort om Vårdträd.

Vårdträdet kan bara vara ett planterat lövträd, och är till skillnad mot livsträdet inte personanknutet. I det gamla bondesamhället förekom över huvud taget inte barrträd som vårdträd. Ek, kastanj, lind, lönn, ask och alm var vanliga arter när man valde vårdträd och det viktiga var att lövvårdträdet skulle företräda och symbolisera gården.

Trädet skulle aktas, och vårdas på samma sätt som man omhuldade den egna gården. Trädet fick inte skadas, och det skulle vårdas väl. Om trädet dog, så var det också slut med gården, verksamheten fick läggas ned.

Trädet var också omgivet av många folktro sägner, såsom att det var hemvist för gårdens tomte, feer, och alver. I det gamla bondesamhället visade man djup respekt för gamla träd som stod på samma plats i århundraden. Man såg dem som en länk mellan generationerna, och det faktum att träd har sina rötter i jorden och att grenarna sträcker sig upp mot himlen uppfattades som ett tecken på att de hade särskilda förmågor.

Wikipedia/Litteraturhänvisning: Lena Sandberg SLU Skogshistoria Vt. 1998, Vårdträd – väl avvägda val SLU Fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds- och jordbruksvetenskap Ulrika Schlyter, 2009.

Som den nyutexaminerade akademiker och national romantiker Teodor var, med bl.a. historia i sin examen är det inte omöjligt att Teodor här såg sin chans att få gå till eftervärlden med ett *Livsträd* namngivet efter sig själv.

Oaktat att makarna Holmberg-Bååth beskrivits som egocentriska och självbespeglande, så hade Teodor självinsikten, och det då goda omdömet om att inte marknadsföra sina tankar till styrelsen om att få tallen till ett personanknutet Livsträd. Den fick i stället ikläda sig rollen som skolans Vårdträd, och kom att benämnas *Tärnatallen.*

Tärnatallen är således på sitt sätt ett unikum. Här står ett barrträd som vårdträd, och inte ett lövträd som sed och tradition föreskriver.

Primärt självsådde och rotade sig tallen på Kumla kyrkans mark där den också växte upp som en namnlös och vanlig tall. Tallen (Pinus Sylvestris) fanns på goda skäl på plats flera hundra år före skolans bebyggelse. Dess förste beskyddare och räddare var Teodor Holmberg som tog tallen till sitt hjärta, och gav tallen status till att bli Tärna Folkhögskolas vårdträd. Om tallen kunde berätta så har den genom sin närvaro bevittnat skolans uppbyggnad och utveckling i alla dess skeden från ett nolläge år 1876 då skolan startade, fram till dagens high tech år 2022.

Myten och folksägen kring vårdträd har överförts på *Tärnatallen* varvid följande myt och talesätt delgavs oss som var elever på Tärna Folkhögskola under 1960 - talet.

”Så länge Tärnatallen är levnadskraftig, och växer så avlöser skolans elevgenerationer varandra, men om vårdträdet dör kommer eleverna att lämna skolan vilken då också medför att skolan kommer att upphöra”.

Under årens lopp från 1880 då skolan stod färdig och fram till nutid så har Tärnatallen tagit sig an eleverna under sina djupa gröna grenars skugga. Beräkningar enligt m.t.p. metoden (*mellan tummen och pekfingret)* har det beräknats att ca.5 000 – 6 000 elever under årens lopp har passerat under tallens gröna grenar.

Studietiden på Tärna formade grunden för många att gå vidare med studier och åtföljande examina inom Humaniora och Naturvetenskap. Ett uttalande från år 2016 jubilerande 50-års

jubilerande elev har etsat sig fast i mig. *Man kunde ju bli allt här i livet, efter att här på Tärna ha skapat och lagt grunden för sina vidare studier, examina och sociala liv”!*

Tärnatallen är ”styrande” vid skolans byggnationer.

Efter Teodors insats som tallens bevarare, och välgörare gör tallen sin entré in i utformningen och uppbyggnaden av Tärna Folkhögskola. Det blev skolans tillkommande byggnader som fick anpassa sig efter *Tallen,* och inte tvärtom. Tallen blev ”bestämmande”. Som ett oskyddat minnesmärke fick den stå orörd, och gör så än i dag.

1876 -1880

Byggnationen av skolan påbörjades 1876, färdigbyggd var den 1880 varvid skolbyggnaden då medvetet hade placerats på ett avstånd av ca: 10 meter höger (öster) om *Tallen.* Skolan invigdes den 30 okt samma år.

1891 ”Svalboet” inköps av landstinget till lärarbostad, och skolområdet utvidgas med intilliggande skogsbacke, arrenderad av Kumla prästgård.

1902 Det nya elevhemmet för manliga elever *”Manhem”* med lokaler för elevhushållet tas i bruk.

1903 Fotografi av skolan och vårdträdet *Tärnatallen.*

Skolan med omgivning 23 år efter invigningen.

Ett foto från 1903 utvisar skolans 1,5 plans byggnad, framtagen av John Ohlanders ingenjörsbyrå i Västerås. Här ses tallen stor redan då växande invid skolans nordvästra gavel och där står den fortfarande orörd

1906 Gymnastikhuset färdigt och tas i bruk den 20 oktober.

1908 6 maj. Husmodersskolan - den kvinnliga folkhögskolans andra årskurs öppnas i nybyggnaden *”Kvinnofrid”.* Vävstugan färdig och tas i bruk,

1910 Lanthushållsundervisningen kompletteras med ett småbruk på 5 ha jämte nyuppförda ekonomibyggnader.

1911 Tillkom nya elevbostaden *”Lyran”* och ett vattenverk (vindpumpverk) på Kyrkåsen med ledningar på ½ km installeras.

Det fanns ytterligare ett elevhem vid namn *”Hemlyckan.”* Dess tillkomstår är för mig okänt, men elevhemmet borde ha tillkommit någon gång under den Holmbergska tidsperioden 1876 – 1912.

På flygfoto taget någon gång före 1928 framträder skolans ursprungliga 1,5 halvplans byggnad. Den är flankerad av en mängd byggnader. Sedan 1901 byggdes det som aldrig förr, och här kan man verkligen tala om en byggboom som formade Campus Tärna.

Här hade en mängd byggnader tillkommit sedan skolan uppfördes. Tärna Folkhögskola hade nu utvecklade sig till att bli en enklav inom Tärna landskommun, där Kumla kyrkby ingick.

Tärnatallen kan på fotot iakttas *(diffust*) där den står vid sidan av skolans västra gavel och har gymnastikhuset bredvid sig.

1928 Stort byggprogram genomförs.

Nästa gång tallen stod i centrum var 1928 då ett stort byggprogram genomfördes. Arkitekt var John Åkerlund.

Vem var då arkitekten John Åkerlund

John Teodor Åkerlund (1884-1961) blev 1903 elektroingenjör vid Tekniska elementarskolan i Borås. Han kom dock som anställd på AB Magnet i Ludvika och Stockholm (1904–1907) i kontakt med husbyggande. Han var 1907–1909 anställd hos arkitekten Torben Grut och valdes sedermera utan formell arkitektexamen in i SAR. Från 1909 drev John Åkerlund eget kontor i Stockholm, men hans produktion finns spridd över nästan hela Sverige; skolor (främst folkhögskolor), kyrkor, turistanläggningar och byggnader för industriella verk, men också tingshus, badhus och privatbostäder. Källa: Wikipedia

Så har blev det 1928.

John Åkerlund bildade ett konstnärligt gestaltat (hörsalen och gymnastiksalen) komplex i fyrkant kring en grönskande inre gård med fontän, gymnastik anläggning och ett ”vårdträd”. Herrgårdsextriören framhävdes, och flygeln mellan skolhuset och gymnastikhuset lärosalar (*Stora och Lilla parallell*), och elevrum byggdes till.

Skolbyggnaden från 1880 höjdes en hel våning. Från ett och ett halvt plan till två och ett halvt plan innehållande rektorsbostad, dagrum, och bibliotek. Anläggningen fick formen av ett U, och tallen var nu skyddad från ost, syd och västvindar. Ett närbeläget hus kom att skydda *Tärnatallen* för de värsta nordanvindarna.

Exteriör Tärna folkhögskola.

Exteriör Färna Herrgård

Kommentar: Tärna Folkhögskola och Färna herrgård i Skinnskattebergs kommun påminner varandra. Vem vet, kanske var det från *Färna* som arkitekten John Åkerlund hämtade inspiration när han exteriört uppdaterade *Tärna*?

Här ska meddelas att Skinnskatteberg är den herrgårds tätaste kommun i Sverige. Här finns åtta bevarade herrgårdar att besöka,

Skolans inre.

Från skolans inre ska nämnas *Gymnastiksalstaket.* Här finns stjärnbilderna i gymnastiksalstaket, 200 kvadratmeter stort, som anspelar på bondepraktikan och jordbruksåret. Målningarna som tillkom 1928 i samband med om- och tillbyggnad är utförda av dekorationskonstnären Erik Jerkhe (1888 -1973).och interiört ska nämnas

Beträffande *Matsalens Reliefbilder* vet vi att dessa tillkom vid ombyggnadsåret 1928 då skulptören och konsthantverkaren Carl Elmberg (1889- 1955) anlitades för dekorationer på Tärna. Bland hans arbeten märks länsvapnet på huvudbyggnaden, äggstavarna i taket på aula, reliefbilderna i matsalen som föreställer Västmanländskt arbets- och kulturliv. *Tallen rördes inte, den fick stå kvar på sin plats!* Källa: Svenska Gods och Gårdar Västmanlands län 1940.

Så här blev det 1942 - 1943

Fjorton (14) år senare 1942-1943 genomfördes åter ett betydande byggnadsprogram. Samma arkitekt som 1928, d.v.s. John Åkerlund anlitades åter. Elevhemmen Västergård, Norrgård

och Östergård kom på plats. En ny ekonomibyggnad med kampanil (klocktorn), matsal, storkök, sömnads och vävsalar, simhall växte fram. Nybyggnationen länkades samman med 1928 års tillbyggnader, d.v.s. södra flygelbyggnaden och gymnastikhuset. Källa: Genom tid och rum. Kulturvandring på Tärna Folkhögskola/Bob Engelbertsson

Den planerade inre fyrkanten var nu ett faktum. *Tallen rördes inte, den fick stå kvar på sin plats!* Källa: ”Intern Informationsbroschyr ”Tärna Folkhögskola. Några data”.

1962 -1964

Modernisering och ombyggnad av stora matsalen och hela ekonomiavdelningen. Under tiden som modernisering skedde av stora matsalen användes det gamla elevhemmet Kvinnofrid bespisningslokal. Alla träbyggnader som tillhört Lanthushållsskolan rivs inkluderande gamla elevhemmet Kvinnofrid. Campus fick det utseende det har idag, och *Tallen rördes inte, den fick stå kvar på sin plats där den alltid har stått.*

Allmänt om tallen.

För snart 120 år sedan (1903) togs nedanstående foto. Den visar skolans 1,5 plans byggnad, och här ses *Tärnatallen* intill skolans nordvästra husknut.

Tallens verkliga ålder är en gåta.

Hur gammal är då *Tärnatallen?* Den har av lekmän uppskattats till en ålder av ca 300 år. Tärnatallen har inte varit föremål för någon dendrokronologisk åldersbestämning. Från ett allmänt lokal historiskt perspektiv skulle det vara intressant att veta tallens ålder?

En fundering är om S.L.U. (Skogsmästarskolan) i Skinnskatteberg kan sprida mer ljus i frågan om tallens verkliga ålder? Vem vet kanske *Tallen* är jämnårig med Sala som under 2024 kommer att jubilera med sina 400 år?

Den äldsta tall som påträffats i Sverige var en tall på Hornslandet som år 2004 var 757 år gammal. En tall i Norra Österbotten i Finland var 1029 år när den föll 1879. Tallar kan nå en höjd av drygt 40 meter och få en stamomkrets på över fyra meter har uppskattats. Källa: Wikipedia.

För oss alla som studerat på Tärna utgör Tärnatallen identifikationen med Tärna, dess folkbildande utbildning och kamratskap. Här har skapats bevingad benämning som *Tärnait* (benämningen på en före detta elev som studerat på Tärna Folkhögskola) vilka sedan i sin tur långt tillbaka i tiden formade devisen *”En gång Tärnait alltid Tärnait.”* Vem vet kanske var det redan på 1880-talet som devisen formades?

När Tärna Folkhögskola sedan begynnelseåren 1876 - 1880 adopterade Tallen, eller kanske det var tvärt om, så kan man så här avslutningsvis skämta om att *Tärna Folkhögskola har rötter som sträcker sig långt bakåt i tiden kanske ända till någonstans omkring 1600 – 1700 talet?*

Detta utgör avslutningen på min tanke om att *Tärnatallen* bör bli föremål för Länsstyrelsens prövning om att förklaras som byggnadsminne.

Tallens bidrag till Tärnaemblemet,

När Tärnaemblemet kom till tidsmässigt har det spekulerats om. Troligtvis såg det dagens ljus någon gång under 1910 - 1911, och att emblemet uppvisades i sin offentlighet första gången den 11 februari 1912 för Kung Gustav V Adolf då han gästade Tärna Folkhögskola.

Då det inte blev något av med person namngivet Livsträd så tog Teodor och Cecilia 35 år senare nya tag, och det med råge för att gå till eftervärlden då man designade Tärna emblemet. Det blev en gemensam logotype för Tärna Folkhögskola och Västmanlands Folkhögskoleförening.

Här flyter en minnessekvens upp från nålutdelningen 1963 då läraren agronom, Henry Larsson förklarade och redogjorde om emblemets innebörd. Troligt är att emblemet formades någon gång kring åren1910-1911, och att det uppvisades i sin offentlighet via talarstolen där det på talarstolens front det utsirade emblemet visades för första gången. Det var vid kungabesöket på skolan den 11 februari 1912. Till emblemet fick *Tärnatallen* bidra med sju symboliska grenar utvisande de fem utbildningsaktiviteter som pågick på skolan.

Så här utformades emblemet, och så här ska det tolkas.

I centrum av emblemet framträder den av Teodor privatfinansierade *Schwerinska stenen* som restes och invigdes på skolan 1908. Till stenen har *Tärnatallen* symboliskt fått släppa ifrån sig sju (7) stilistiska tallgrenar som kringgärdar stenens övre del.

På stenens topp placerade man två (2) större tallgrenar, symboliserande skolans ledarpar Teodor Holmberg och Cecilia Bååth-Holmberg.

Därunder placerades ytterligare fem (5) lite mindre tallgrenar vilka representerade de under 1912 rådande utbildningslinjerna som pågick på Tärna och framtagits av rektorsparet Holmberg. Det var två (2) vinterkurser, en (1) kvinnlig sommarkurs, en (1)Tärna Lantmannaskola, och en (1)Tärna Lanthushållsskola.

Allt inramat av det gamla klassiska *Tärna **T**:et* som bildade ett monogram av versalerna ***T*** (Teodor) och ***C*** (Cecilia) skyddande de på stenen utskjutande tallgrenarna. Nu var emblemet klart, och så här blev det!

Emblemet blev därefter ett gemensamt emblem för Västmanlands läns Folkhögskoleförening och Tärna Folkhögskola fram till 1975 då Folkhögskoleföreningen upphörde och skolan ändrade sin logotype. I dag har skolan någon form av olivkvist (?) som logga och dagens Tärna Folkhögskolas elevförbund fick under 1975 ”ärva” emblemet som egen logotype.

Om teorin håller, så blev Tärnaemblemet offentligt beskådat för första gången den 11 februari 1912. Efter Holmbergarnas plötsliga sorti från skolan 1912, så hade skolan, och dåvarande Västmanlands Läns Folkhögskoleförening, (nu Tärna Folkhögskolas Elevförbund) gemensam vårdnad om emblemet fram till 1975, då Folkhögskoleföreningen ombildas till Tärna Folkhögskolas elevförbund. Därefter är Elevförbundet ensam vårdnadshavare av emblemet.

Standaret

Vi förflyttar oss nu fram till år 2017 då Elevförbundets standar uppvisades för första gången. Standaret utformades med en vit bakgrund, emblemet i centrum svart, inramat av *Tärnatallens* gröna färg. Googlar man på ”Vad betyder grön”? Svaret blev. ”*Grönt är en positiv färg som ger oss energi och ligger nära naturen och lugnet. Grönt symboliserar harmoni, balans och pånyttfödelse”.* Kan inte formuleras bättre och är direkt anpassningsbart på Tärna Folkhögskolas vårdträd Tärnatallen. Finns ett Kinesiskt ordspråk som applicerats på bordtennisspelaren J.O. Walldner *”Det evigt gröna trädet”* vilket också skulle passa utmärkt för *Tärnatallen.*

Emblemet används sparsamt. Automatiskt visas emblemet upp när den gamla talarstolen används. Både talarstol och standar framträder på Tärnadagen (2:a lördagen i maj), och vid skolavslutningen. Emblemet ingår också i det ”Hedersbevis” som utdelas till medlem som aktivt arbetat enligt stadgarna för att bibehålla och utveckla *Tärnaandan.*

Avslutningsvis ska här tilläggas att skolans vårdträd *Tallen* låg Teodor så varmt om hjärtat att han fjorton år efter det han avgick från skolan (1912), skrev en hyllningskantat till vårdträdet *Tärnatallen* vilken framfördes på skolans femtioårs jubileum 1926.

Kort sammanfattning.

Skolan äger ett barrträd som vårdträd, och inte ett lövträd som tradition och sed föreskriver. Skolans vårdträd blev i stället tallen som erhöll status, och symbol för att bli Tärna Folkhögskolas vårdträd. Den namngavs av Teodor Holmberg till *Tärnatallen*, och har sedan den 30 oktober 1880 då den nybyggda skolan stod färdig ledsagat skolans alla nybyggnationer

dess elever, och personal. Med sin fast rotade placering har den varit styrande och påverkande för skolans planerare, arkitekter och byggare.

Vid tillkommande byggnationer har byggherren huvudmannen Landstinget, nu Region Västmanland", på ett berömvärt och förtjänstfullt sätt beaktat och vårdat *Tärnatallens* fortsatta väl och ve.

Tärnatallen har sedan 1876 följt skolan under hela dess verksamhet, och så ska den förhoppningsvis även i fortsättningen göra.

Det är Tärna Folkhögskolas yttre miljö anpassats efter dess vårdträd *Tärnatallen,* och inte tvärtom! *Tärnatallen* rördes inte! Den fick orörd stå kvar på sin plats där den alltid har stått, och där står den fortfarande. Min önskan är nu att styrelsen för Tärna Folkhögskola elevförbund tillställer Naturvårdsverket, ett både observandum och en begäran om att *Tärnatallen* prövas som Naturminne.

Västerås den 16 juni 2022.

Göran Rask

goran.rask@hotmail.se

1:an Allmänna 1962 - 1963

2:an Allmänna 1963 - 1964

3:an Allmänna 1965 - 1966

Bilaga.

Foto på Tärnatallen av i dag.